

ego

DEZE MAAND

Marcel Vos: **Met de blues geboren.** Pag. 3

Jan Stoof en H. Hoogenboom: **G.V.** Pag. 4, 5 en 8

Jan Haasbroek: **Stop de groei.** Pag. 9, 10 en 11

Teleurstelling

De kritiek die de humanistische geestelijke verzorging in het recente verleden heeft geleverd op bepaalde situaties in de strijdkrachten, met name op het ontbreken van voldoende vrijheid van meningsuiting, heeft bij verschillende militaire autoriteiten nogal wat wrevel gewekt. Als gevolg daarvan hebben er de laatste maanden besprekingen plaats gehad tussen militaire autoriteiten en raadsleden.

Het resultaat van deze besprekingen is ongetwijfeld dat we over en weer elkaars standpunten en opvattingen beter hebben leren kennen. En dat is een voordeel. Alleen daarom is het de moeite waard de besprekingen voort te zetten.

Het kardinale punt daarbij is dat men ons niet zozeer de geuite kritiek kwalijk neemt maar vooral het feit dat we deze kritiek in de openbaarheid hebben gebracht. De redenering is: kritiek, goed, maar dan binnenskamers en langs de daarvoor ten dienste staande kanalen binnen de strijdkrachten.

Nu is het natuurlijk duidelijk dat wij in vele gevallen bereid zullen zijn om inderdaad van deze kanalen gebruik te maken. Het zou me niet moeilijk vallen om voorbeelden te noemen waarbij we dat ook inderdaad hebben gedaan.

Maar we kunnen ons er niet op vastleggen!

Om twee redenen niet. In de eerste plaats leven we in een tijd waarin openheid en openbaarheid steeds meer noodzakelijk worden. De strijdkrachten zijn niet een onderonsje van militairen, ze zijn, als het goed is, een zaak van ons hele volk en daarom dient kritiek op belangrijke punten gewogen te kunnen worden in de publieke opinie en in het parlement. Daarom is openbaarheid noodzakelijk. De tweede reden is dat geestelijke verzorgers nu eenmaal in twee werelden tegelijk staan. Ze werken in de strijdkrachten maar doen dat namens bepaalde groeperingen uit de burgermaatschappij en op die grond hebben op belangrijke momenten niet alleen de militaire autoriteiten er recht op om de opvattingen van de geestelijke verzorgers te kennen maar behoren deze evenzeer bekend te zijn in de publieke opinie en bij de militairen die gebruik maken van de geestelijke verzorging.

Ook op deze grond zal het ons niet altijd mogelijk zijn om ons te bepalen tot de kanalen van de militaire samenleving.

Maar goed, de besprekingen hebben ongetwijfeld bijgedragen tot wederzijds begrip en als zodanig kunnen ze positief worden gewaardeerd en is het de moeite waard om ze voort te zetten.

Ronduit teleurstellend is echter het gesprek met de staatssecretaris over de uitbreiding van het aantal raadslieden geworden. We hebben te verstaan gekregen dat over uitbreiding voorlopig niet wordt gedacht. Nu zullen sommige lezers misschien denken: allicht, als je zo kritisch bent dan mag je er ook niet op rekenen dat de autoriteiten het aantal raadslieden willen uitbreiden.

Maar dat is toch niet de maat die wij de staatssecretaris zouden willen aanleggen. Het was ook niet het argument. Dat was: nu er op zoveel terreinen bij defensie bezuinigingen nodig zullen zijn zou het onverantwoord zijn om één bepaalde dienst te gaan uitbreiden.

En dat argument achten wij onaanvaardbaar. Wie weet dat er in de drie krijgsmachtsdelen totaal 14 raadslieden werkzaam zijn terwijl er gezamenlijk ongeveer 260 dominees en aalmoezeniers hun werk verrichten moet toch wel tot de konklusie komen dat de verhoudingen scheef liggen. Terwijl de ervaring is dat bij gelijke kansen en omstandigheden het aantal militairen dat de bijeenkomsten der raadslieden bezoekt zeker niet kleiner is dan dat wat bij dominee of aalmoezenier komt.

Wij menen dat de financiële moeilijkheden geen reden mogen zijn om een dienst die zo in de klem zit rustig te laten voortmodderen.

We zullen dus wel verplicht zijn om ook deze zaak te blijven behartigen en hopen daarbij op de steun van die groeperingen die een normale ontwikkeling van de humanistische geestelijke verzorging een zaak van rechtvaardigheid vinden.

We weten niet wat het uit zal halen maar we zullen onzerzijds zeker geen gepast middel onbeproefd laten.

Red.

ego

Maandblad van de humanistische geestelijke verzorging voor militairen

Nr. 6 juni 1972

11de jaargang

Redacteur: H. Lips,
Hoofdraadsman

Adres redactie
en administratie:

Bureau Hoofdraadsman,
Coornherthuis, Hoofdstr. 84,
Driebergen
telefoon 03438 — 2878

Vaste medewerkers:

Jan Haasbroek
Wim Jesse
Peter J. Morée
Rien Robijns
Bert Vuijsje
Dick Zaal

Abonnementsprijs f 6,— per
jaar, te storten op postgiro-
rekening 480414 t.n.v. Hoofd-
raadsman Humanistische
Geestelijke Verzorging te
Driebergen
Militairen ontvangen het blad
op aanvraag zonder betaling.

Bij de voorplaat:

*Kan het typischer Engels
zijn! Deze dames laten hun
sympathie duidelijk blijken
tijdens een optocht in één
van Londens straten. Barton
C. van Flijmen legde dit mo-
ment vast.*

Met de blues geboren

Deel 2

Over de betekenis van de blues zijn verscheidene boeken geschreven. Het is dus onmogelijk in dit artikelje alle facetten te behandelen. Een aantal belangrijke punten zal ik er voor u uit trachten te lichten.

„The blues ain't nothing but an evil woman on a good man's mind”

„Blues is a feeling deep down inside, a feeling like you want to committ suicide”

„Blues is a lowdown shakin” chill, if you never had 'em, shore hope you never will”.

Dit zijn slechts drie van de vele honderden uitspraken over blues en waarschijnlijk niet eens de beste.

Blues is niet alleen muziek, blues is een bepaalde uiting van gevoelens, is een gevoel zelf, of kan dit althans zijn. Blues was de muzieksoort die het eerst tegen talloze taboes aan trapte (in de V.S. natuurlijk), zoals sex, drugs (!), godsdienst enz.

De puriteinse en conservatieve blanke Amerikanen beviel dit natuurlijk geenszins, vandaar dat meerdere malen geprobeerd is om de negermuziek (in het algemeen) te boycotten.

(zie de afbeelding van een aantal jaren geleden verspreide circulaire).

Dit zijn twee coupletten en het refrein van het door Sam Chatmon in 1960 opgenomen „I have to paint my face”. Dit is een lied van een nu 73-jarige neger. Dit soort blues wordt door de huidige nog bluesmakende generatie niet meer gemaakt. De invloed van de ras-gewaarwording laat zich ook in de blues blijken (I'm black and I'm proud).

Een zeer goed doch wel cliché-matig voorbeeld van een maatschappij-kritische blues, zou „Black Brown and White” zijn van Big Bill Broonzy, maar daar de tekst te lang is om hier afgedrukt te worden, zal ik hier van afzien.

Daar de blues-minnende neger echter nogal bang is voor al te openlijke aanvallen op sociale misstanden, gaat het merendeel van de bluesnummers over andere onderwerpen.

De man-vrouw verhouding speelt hierbij wel de belangrijkste rol. Naast zeer vele, vaak indrukwekkende serieuze nummers, die over liefde en/of sex gaan, zijn er zeer veel humoristische, dubbelzinnige, vaak banale liederen die het bij het naar ontspanning snakkende publiek zeer goed deden.

Voorbeeld:

Oh baby, please let me ride your little automobile (2x)

You got a sweet little mother, but just too many drivers at the wheel. Wij blanken hebben nogal vaak de neiging om bij vormen van volksmuziek de amateur psycholoog uit te hangen.

Misschien nemen wij de blues op zich wel veel te serieus?

Als we in the clubs, jookjoints en barrelhouses kijken, dan zien we mensen die blij zijn, dansen, drinken. Want voor hen is „THE BLUES” niets dan een vorm, zij het dan een bijzondere, van entertainment.

Ik zal u eens een geheimpje vertellen: dat is het voor mij eigenlijk ook, alcohol, muziek, waarbij je je eigen moeilijkheden kan vergeten, je depressies kwijt kan raken.

Maar dat neemt niet weg, dat die toestanden, die er de oorzaak van geweest zijn dat er blues KON ontstaan met een sociaal-economisch of zuiver menselijke achterstelling als voedingsbodem, BESTREDEN MOETEN WORDEN!

MARCEL M. VOS

Gedegen kennis

Om alles van de blues te kunnen begrijpen, moet men een gedegen kennis hebben van de vroegere en tegenwoordige Amerikaanse samenleving. Vooral natuurlijk die van het gekleurde bevolkingsdeel.

Een trieste, ruige, armoedige, gewelddadige en sociaal achtergestelde samenleving. Dit alles kunnen wij horen, voelen in de duizenden bluesnummers, waarin de vertolker(s) op een zeer speciale, cynische en vaak semi-komische wijze („laughing just to keep from crying”) zijn leed, ervaringen of zelfs vreugde naar voren brengt.

Soms hartstochtelijk, opstandig, subtiel, verslagen.

Hier een voorbeeld (een nogal triest) van een door rassendiscriminatie gefrustreerde neger:

Say God made us all,
He made some at night
That's why he didn't take time
to make us all white

(chorus, terugkomend na ieder couplet)

I'm bound to change my name
I have to paint my face
So I won't be keen
to that Ethiopian race

Say now when God made people
He done pretty well
But when he made a jet black nigger
He made them some hell

NOTICE!

STOP

Help Save The Youth of America

DONT BUY NEGRO RECORDS

(If you don't want to serve negroes in your place of business, then do not have negro records on your juke box or listen to negro records on the radio.)

The screaming, idiotic words, and savage music of these records are undermining the morals of our white youth in America.

Call the advertisers of the radio stations that play this type of music and complain to them!

Don't Let Your Children Buy, or Listen
To These Negro Records

Binnen de krijgsmacht hoort geen tv

Met bijgaande artikelen vervolgen we de serie meningen over de geestelijke verzorging in de strijdkrachten.

De vorige keer schreven Hoofdluchtmachtaalmoezenier R. Bär en Hoofdluchtmachtpredikant Ds. A. G. J. van der Poel.

Thans is het woord aan de heer H. J. J. Hoogenboom, voorzitter van de R.K. Onderofficieren Vereniging St. Martinus, en de heer Jan Stoof, die een aantal jaren hoofdbestuurslid van de VVDM en redakteur van het blad „Twintig” was.

Evenals de vorige keer en de volgende keren geven de schrijvers uiteraard hun persoonlijke mening.

RED.

„Iemand die in dienst van het evangelie staat, moet duidelijk overbrengen dat er een grote spanning bestaat tussen het leger en datgene waarnaar de kerk moet streven. Hij moet een tegenkracht in het leger zijn. Daarmee staat hij aan de kant van de minsten der minderen. Daar is de plaats van de geestelijke verzorger.

Een man die op deze titel aanspraak maakt en op een andere plaats te vinden is, is een huichelachtige agent van het ministerie van defensie, en we doen er goed aan, hem te wantrouwen.” Aldus Ralf Syring, theoloog, in G3 (maart '70).

Deze uitspraak slaat op de konfessionele GV, en is naar mijn mening juist. Het is ook mijn mening dat er meer huichelaars dan dienaars van het evangelie zijn, binnen de GV in de krijgsmacht.

Nu is dat niet zo verwonderlijk, het evangelie biedt namelijk nogal wat mogelijkheden (om van het Oude Testament maar niet te spreken). Het gebod, je naaste lief te hebben, en dat, niet te doden, zitten in dezelfde band als Romeinen 13, de passage die wordt gebruikt om gezag en geweld goed te praten. En dan is er de heilsverwachting, die mensen alle leed doet accepteren met de mededeling dat ze slechts onderweg zijn naar grazige weiden. wat deert dan nog een kogel?

Maar we hoeven niet naar het front om de zalvende werking van de konfessionele GV vast te stellen. Het binnenlopen van een kazerne is al genoeg. We zien daar de konfessionele geestelijk verzorger als verkondiger, met twee tongen. Want enerzijds spreekt hij van naastenliefde, anderzijds praat hij de organisatie waarin zijn schaapjes zitten goed. Omdat ze een maatschappij verdedigt waarin zijn kerk wordt beschermd. Omdat de Bijbel passages — Rom. 13 — geeft die ook gezag en geweld goedpraten. Omdat „het nu eenmaal zo is en we er dus het beste van moeten maken.”

Dooddoeners. Waarom wordt de kerk wel beschermd en de CPN niet. Wat word je er beter van, medemensen te doden omdat dat volgens een passage uit een oud boek mag? En, tenslotte, wat is er dat „nu eenmaal zo is” en niet veranderd kan worden, en waarom zouden we daar „het beste van maken” en niet naar verandering of totale vernieuwing zoeken?

Je moet wel blind zijn om niet te kunnen zien dat er binnen de krijgsmacht heel wat te veranderen en te vernieuwen valt. Het doel, de middelen, de organisatie zelf (als je die dan toch wilt laten bestaan).

De organisatie, gebaseerd op ongelijkheid van mensen die gelijkwaardig dienen te zijn, op machtsuitoefening inplaats van werkoverleg. Waardoor

**DRINK
WEINIG!**

en
drink
alleen
zuiver en
betrouwbaar
WATER!

Over het algemeen zal van hogerhand voor zuiver betrouwbaar water kunnen worden gezorgd.

mensen, jongeren, dienstplichtigen, geduchte knauwen krijgen. De middelen, die in ons land „konventioneel” zijn, maar door een bevriende natie in haar filiaal in Zuid-Oost-Azië onkonventioneel gruwelijke resultaten met zich meebrengen, die overigens echt niet afhankelijk zijn van tijd en plaats, maar evengoed over ons kunnen komen.

Het doel, dat zo edel lijkt, maar na beschouwing van de middelen ineens krimpt tot een sarcasme, omdat geen doel zulke middelen heiligen kan. Ik heb niet de indruk dat de konfessionele GV zich uitslooft de militairen die tijdens de diensturen haar lokalen worden binnengeleid te waarschuwen voor het wel zeer onmenslievend bedrijf waarmee ze zich bezighouden. Zij lijkt zich tevreden te stellen met de comfortabele plaats die ze krijgt om haar woord te spreken, en betaalt daarvoor met ruime lippendienst aan de organisatie.

Huichelarij

Voor een zichzelf respektierende GV, konfessioneel of humanistisch, is geen plaats binnen de krijgsmacht. Wie, en welk geloof doet dat niet, naastenliefde preekt heeft er niets te zoeken. En wie om menselijkheid vraagt evenmin. Want wie die ten uitvoer wil leggen zal zich de mond zien gesnoerd, zoals de laatste tijd maar al te duidelijk is aangetoond. Kritiek wordt niet geduld, slechts huichelarij, die dan voor goede verstandhouding wordt aangezien. Een eerlijke opstelling zal alleen bereikt kunnen worden buiten de krijgsmacht. De GV heeft daarbinnen niets te zoeken, hoe meer ze daar gewaardeerd worden, hoe heter de grond onder haar voeten zou moeten worden. Maar ja, tussen grond en voeten bevindt zich nog heel wat. Een goede positie, compleet met een officierspositie en de egards die daar in de hiërarchieke kermis bij horen. De kans — voor de konfessionelen — om wat meer mensen (weer) bij het geloof te betrekken (de vrijwilligheid van de GV-uren moet immers nog steeds tussen aanhalingstekens worden geschreven). De waardering van de militaire overheid, die met genoegen ziet hoe menig slachtoffer van fouten in haar bedrijfsvoering door de GV persoonlijk wordt geholpen.

En hoe christelijk of menselijk lijkt het niet, als je één mens weer voort helpt op het doornig levenspad? De geestelijke verzorgers die niet blij zijn als „hun” commandant hen daarom prijst geef ik graag de kost. Evenals degenen die verzuimen, alle „persoonlijke” gevallen op een rij te zetten en dan schrikken van de overeenkomst die er in zit. Terwijl ook de geestelijke verzorgers die de krijgsmachtorganisatie wijzen op haar verplichtingen te

genover haar werknemers (bewakingsdiensten!), in plaats van ze zelf stilzwijgend over te nemen, op mijn gastvrijheid kunnen rekenen. Het zal niet druk worden, hier in Geervliet.

Konfessies doen

Binnen de krijgsmacht is geen GV nodig, en als ze wel nodig is, is dat een bewijs te meer dat haar aanwezigheid corrupt is. Ze moet namelijk niet hoeven te dienen als dekmantel en ehbo voor een bedrijf met een slecht personeelsbeleid en een afzichtelijk doel. En het zegenen van de wapens kan ook best achterwege gelaten blijven.

Wil iemand de zegeningen en voordelen van zijn geloof uitdragen, dan kan hij om vijf uur aan de kazernepoort gaan staan. Wil hij de mensen toeroepen, te berusten in hun lot, dan kan hij dat doen in een kerk. En wie de mens wil laten twifelen, de dingen wil laten onderzoeken, hoeft daartoe ook niet de kazerne in.

Want hoe dan ook, wie binnen gaat zal konfessies moeten doen aan de organisatie, die immers prioriteit heeft boven de mens. Hij zal hulp moeten verlenen, terwijl dat andermans taak is. Hij zal daar rust moeten brengen, terwijl onrust misschien gerechtvaardigd is. Hij zal daar volgzzaam moeten zijn, terwijl kritiek voor de hand ligt.

De vraag of de omvang van de GV in de strijdkrachten te groot, precies goed of te klein is valt nu gemakkelijk te beantwoorden. Iedere man die in deze op ongelijkheid gebaseerde organisatie binnen gaat en zich niet aan de kant van de „minsten der minderen” zet is er te veel. De meerderen hebben hem namelijk niet nodig, die zorgen wel voor zichzelf.

De humanisten mogen dus nog even blijven, want namens hen heeft Lips gezegd dat „alle militairen er op kunnen rekenen dat wij solidair willen zijn met allen die in de krijgsmacht door menselijk onaanvaardbare maatregelen getroffen worden.” (Amersfoort, 8-11-71). Die uitspraak is nadien al enkele malen gestand gedaan. Maar is ook hier al niet het verschil tussen „enkele” en „vele” de prijs die betaald wordt voor de aanwezigheid binnen de krijgsmacht? Wie blijft immers zonder vuile handen. De humanistische GV niet. En zeker niet de konfessionelen, die bezwadden zich, op dubieuze gronden, maar naar het lijkt met plezier en zeker met volharding, als men de maatregelen in beschouwing neemt die ze zelf tegen hen binnen hun groep, die zich proberen te reinigen. Ik zie nog geen van hen opstaan tussen de minsten en Lips' woorden herhalen, laat staan ze in praktijk brengen.

Wat hebben we dan aan ze?

JAN STOOF

De geestelijke verzorging: kerk of niet?

In Aksent nr. 9 van oktober 1971, heb ik onder de titel „Van geen betekenis”, geschreven dat ik in de onderscheidene diensten van de Geestelijke Verzorging veel meer „tak van dienst” dan „kerk” meen te moeten zien en dat ik daarom de Geestelijke Verzorging als verschijningsvorm van mijn kerk afwijs.

Daarnaast heb ik gezegd dat de kerk zich op grond van haar opdracht in het „gaan en onderwijzen van alle volken” niet mag beperken tot de wereld buiten de krijgsmacht en dat voor de kerk als levende gemeenschap, ook — en misschien juist — binnen de krijgsmacht een specifieke taak is weggelegd.

Wanneer de vraag wordt opgeworpen wat de betekenis is van de Geestelijke Verzorging in de strijdkrachten, dan is deze vraag voor mij op grond van het bovenstaande, niet zonder meer te beantwoorden. De Geestelijke Verzorging als verschijningsvorm van de kerk (of van het humanistisch denken) wijs ik immers af en heeft voor mij derhalve geen betekenis.

Ik kan dan ook alleen maar antwoorden op de vraag: „Wat is de betekenis van de kerk en haar boodschap voor de mens in de krijgsmacht en op welke wijze moet de kerk zich binnen de krijgsmacht manifesteren.”

Op grond van de door haar Stichter gegeven opdracht moet de kerk gaan en onderwijzen en leren onderhouden wat bevolen is.

En heel die leer die de kerk dient te prediken is gebaseerd op het absolute gebod van de absolute liefde, of om het op een inmiddels bijna uitgeholde moderne wijze te zeggen, op het centraal stellen van de mens. In deze opdracht ligt een taak die zich niet kan en mag beperken tot de wereld buiten de krijgsmacht. Ook binnen de krijgsmacht, maar evenzeer binnen andere gemeenschappen, bedrijven, scholen, organisaties en instituten, werkt en leeft de mens en dient aan de boodschap van het evangelie gestalte te worden gegeven.

● Als de kerk wil integreren in de wereld van de koningen, zal zij het kleed van de koningen moeten dragen; wil zij integreren in de wereld van de armen, zal zij het kleed van de armen moeten dragen.

vervolg op pagina 8

Macbeth, een historische Polanski

FILM

Toen ik enige tijd geleden in Londen verbleef, ging daar net Roman Polanski's **MACBETH** in première. Uiteraard liet ik mij de kans om de film in the Metropole Theatre te bekijken niet ontglippen. Want wat is nu een fijnere belevens dan een werkstuk te beoordelen in de oorspronkelijke omgeving, in een entourage waar Shakespeare's werken jaar in jaar uit nog op de planken worden gebracht en waar — mag men aannemen — een groter enthousiasme wordt ten toon gespreid dan elders.

Ofschoon deze reusachtige bioscoop uit de jaren twintig maar matig was bezet met een zeer gemêleerd publiek was er toch een dankbaar applaus voordat het Engelse volkslied de voorstelling besloot.

Het is een boeiende film geworden die deze Pools-Amerikaanse regisseur in opdracht van de Playboy-productiemij. mocht vervaardigen. Desondanks toch géén magnifieke prestatie, geen oh en ah geroep tijdens de vertoning. Want Polanski, die in zijn vorige films méér losmaakte bij zijn publiek — men denke bijvoorbeeld aan *Repulsion*, *Cul de sac*, *Met mijn tanden in jouw nek* en *Rosemary's baby* met een schitterende Mia Farrow — heeft zich toch te eng gevoeld met betrekking tot het scenario dat hij nota bene in samenwerking met Kenneth Tynan heeft geschreven.

Moderner jasje

Persoonlijk zou ik er, gezien de huidige maatschappij waarin wij leven, de voorkeur aan hebben gegeven deze „ouderwetse" *Macbeth* van William Shakespeare in een moderner jasje hebben gezien. De historische benadering van Polanski doet nu veelal te romatisch aan en past mijns inziens niet in de stijl van filmen van deze regisseur. Aan de andere kant doen „klederdracht-films" het nog enorm bij het publiek en zeker zo'n jonge productiemaatschappij als Playboy — ondanks de miljoenen dollars die het concern op andere gebieden binnen-sleept — kan zich economisch gezien nog geen strop veroorloven. Maar ja, als men zo zou blijven redeneren dan krijgt geen enkele regisseur meer een kans een film naar zijn inzichten te maken.

Niettemin, Roman Polanski heeft een knap werkstuk afgeleverd. Hij koos voor de moeilijke vertolking van de hoofdpersoon de piepjonge acteur Jon Finch, die terzijde gestaan door zijn filmtegenote Francesca Annis een superbe creatie gaf van de Schotse edelman die ten koste van alles — dus ook moord — koning over Schotland wilde worden. De essentie die Shakespeare zijn tragedie *Macbeth* (geschreven in 1606) meegaf — wordt echter niet helemaal bereikt, daar Polanski zich toch te veel heeft gewor-

pen op costumetechnische details die aangevuld met schitterende buitenopnamen en buitengewoon goede trucages, een oppervlakkig beeld niet kunnen verdoezelen.

Voldoende sfeer

Toch is er in begin van de film voldoende sfeer opgeroepen die uitnodigt om er eens lekker voor te gaan zitten. De drie heksen, die zo'n belangrijke rol in het verhaal spelen, worden goed in beeld gebracht en door hun bezwerende houding ontstaat er toch al een compleet beeld van het verhaal. Zo zijn er meer details die Polanski schitterend uitgewerkt heeft: de plotselinge regen die koning Duncan overvalt tijdens zijn rit naar het kasteel van *Macbeth*; de spiegelachtige echo's die *Macbeth* hallucinaties geven; de gigantische vloedgolf aan heksen die geheel naakt hun duistere praktijken in het bijzijn van *Macbeth* uitoefenen.

En natuurlijk vloeit er behoorlijk wat bloed. De trucken-doo's gaat wat dit betreft een aardig eind open en het moet geschreven met veel succes en onder dankbaar applaus. Alleen het onthoofden van *Macbeth* aan het einde van het gevecht heeft te veel weg van een spektakel, het is om het Engelse woord te gebruiken „overdone". Veel acteurs die een stuk jonger zijn dan Jon Finch hebben hun „nek gebroken" over deze *Macbeth*-creatie. Het is daarom opmerkelijk dat deze

Het kasteel van Macbeth wordt belegerd.

Regisseur Roman Polanski (met super 16 mm) van „Macbeth".

Filmroddels

nog geen dertig jaar oude acteur bij het aanvaarden van de rol wist wat hij deed. En het valt ook in Polanski te prijzen dat hij geen oudere man in deze creatie wilde zien, daar ook Shakespeare zijn tragedie entte op een jonger persoon.

Ondanks het dramatische verhaal heeft Polanski toch wat bizarre grappen tevoorschijn gehaald. Als de poortwachter midden in de nacht wordt gewekt door het rammelen aan de poort, uit hij zijn gevoelens door luid protesterend tegen een van de kasteelmuren te urineren en daarmee de nachtelijke hoge gasten als onbetekenen te bestempenen.

Storend element

Wat ik een storend element vond in deze Macbeth was het afwisselend gebruik van het Shakespeariaanse Engels met het moderne Engels. Niet alleen is het eerste moeilijker te verstaan (ook voor de Britten zelf) maar het werd gesproken op momenten dat het beeldrijm niet paste bij de volzinnen die zo luisterrijk door Shakespeare aan het papier zijn toevertrouwd.

Ondanks zijn bijna geslaagde poging hoop ik toch dat Polanski zich bij deze ene historische film houdt. Een aardig „debuut“, doch zijn moderne werken genieten bij mij de voorkeur.

PETER MORÉE

2) tijdens de opnamen

ER BESTAAT een kleine kans dat The Voice oftewel Frank Sinatra zich laat strikken voor de hoofdrol in The little prince. Sinatra, die zich onlangs geheel uit de showbusiness terugtrok, blijkt toch gevoeliger voor de attenties van het publiek dan menigeeen dacht. Sinatra besloot indertijd zijn filmloopbaan met The Detective.

GINA LOLLOBRIGIDA daarentegen gaat proberen steviger voet op het toneel te krijgen als musical-ster. Onder regie van ene Massimo Franciosa zal zij zingen en spelen in Photos of a star in seven serenades.

REGISSEUR Carl Foreman gaat het derde en laatste boek Forever Free uit de Elsa-trilogie verfilmen. Net zoals de andere twee afleveringen zal er worden gefilmd in Oost-Afrika. Men heeft Nigel Davenport en Susan Hampshire gevraagd om evenals in de tweede film Living Free de hoofdrollen te vervullen.

OPNIEUW krijgt een „oudje“ een nieuw jasje, want Peter Finch speelt de Engelse diplomaat in de musical Lost Horizon, welke rol eerder werd gespeeld door Ronald Colman in 1937. De muziek wordt geschreven door Burt Bacharach en Hal David; de choreografie is van Hermes Pan. En James Hilton schreef het boek, maar dat was al in 1934.

BILLY WILDER gaat voor de zoveelste keer met komediant Jack Lemmon in zee. In Rome beginnen de opnamen voor Avanti; Walter Matthau en Nino Manfredi zullen Lemmon terzijde staan in diens poging het kijkvolk aan het lachen te krijgen.

ER KOMT een vervolg op Shaft, want Richard Roundtree zal zijn creatie van privé detective completeren in Shafts big score. Uiteraard heeft Gordon Parks de regie van de opnamen, die bijna allemaal in het hartje van New York zullen worden gemaakt.

COMPONIST (en wat voor één) Lalo Schiffrin zal de muziek verzorgen voor de film Prime cut. Oscar-winnaar Gene Hackman (The French Connection) en Lee Marvin (The man who shot Liberty Valance, om maar eens een oudje te noemen) zullen onder regie van Michael Ritchie de belangrijkste rollen spelen.

MICHAEL COUGH en Hellen Mirren hebben erin toegestemd mee te doen aan Ken Russells Savage Messiah, een film waar Dorothy Tutin en Scott Antony de hoofdrollen spelen. Het verhaal behandelt de geschiedenis van een verhouding tussen een jonge Franse beeldhouwer en een Poolse vrouw, die tweemaal zo oud is als de Fransman. Het verhaal is gesitueerd in Parijs en Londen kort voor het uitbreken van de eerste Wereldoorlog.

IERLAND is vertegenwoordigd door MASH-regisseur Robert Altman met diens Images op het jaarlijkse filmfestival in Cannes. Het is de eerste keer dat Ierland officieel meedoet. Twee jaar geleden won Altmans MASH de Grand Prix.

OKLAHOMA CRUDE, een film vol romantiek en keiharde acties spelend tijdens de eerste olievondsten in het begin van deze eeuw, zal door Stanley Kramer worden geproduceerd en geregisseerd door Columbia. George C. Scott zal met Faye Dunaway en John Mills de aanwijzingen opvolgen die Marc Norman in zijn scenario heeft bedacht. De opnamen beginnen deze zomer nog.

DE ZOON VAN Lucille Ball, Desi Arnaz jr. speelt de hoofdrol in de musical Marco die in Japan wordt opgenomen. De komiek Zero Mostel speelt daarin Rublai Kahn. Lucille Ball zit ook niet stil, want zij heeft de hoofdrol gekregen in Mame, de musical die op Broadway zo'n succes oogstte.

ER GAAN geruchten dat Saint-vertolker Roger Moore (ook kostelijk als een van de Versierders) de derde James Bond wordt. De nieuwste 007-avonturen in „Live and let die“ worden door hem beleefd. Binnenkort starten de voorbereidingen.

DE GENIAALSTE dief op het witte doek dan moet naar alle waarschijnlijkheid Kirk Douglas worden. Hij speelt in A man to respect de man die twee roofovervallen uitdenkt, er één bekend, de ander verzwijgt en de buit achterhoudt. De Italiaanse gravin Marina Gicogna is de producente van de film die in Rome en Hamburg wordt opgenomen. Regisseur is Michele Lupo.

P. J. M.

- Evenzo draagt zij het kleeft van de krijgsmacht indien zij in de wereld van de krijgsmacht wil integreren.
- Zij zal dus gekleed gaan, werken, wonen, arbeiden, spreken en leven als de gemeenschap, als de mens tot wie zij zich richt, voor wie zij aanwezig is.
- Maar zich richtend tot de mens en aanwezig zijnde voor de mens zal de kerk zich vrij moeten maken van structuren waaraan de mens ondergeschikt is. Doet zij dat niet dan kan haar boodschap niet langer onafhankelijk zijn en is ze ijdel en steriel.
- De kerk kan en mag zich derhalve binnen de krijgsmacht niet manifesteren als een tak van dienst. Zij maakt dan immers deel uit van de structuren.
- Zij behoort in het altijd aanwezige conflict tussen mens en structuur de zijde van de mens te kiezen.
- Zij behoort de structuur kritisch te beschouwen, te bestrijden, desnoods te vernietigen indien de waardigheid en de soevereiniteit van de mens in het geding zijn; indien de absolute liefde geen gestalte meer kan krijgen.
- Zij kan, mag en moet de gevestigde orde aanvaarden indien deze rechtvaardig, goed en op liefde gebaseerd is.
- Zij moet echter vrij zijn om desnoods voor de revolutie te kunnen kiezen.

Het moet duidelijk zijn dat mijn bezwaren tegen de Geestelijke Verzorging in haar huidige vorm, in het structurele en niet in het menselijke vlak liggen. Ik ken de vele priesters, predikanten en anderen die op een onnavolgbaar menselijke wijze inhoud geven aan het „kerk” zijn. Niet de geestelijke verzorger heeft verkeerd gekozen; de Geestelijke Verzorging, de kerk heeft zich met de structuur geïdentificeerd.

Aalmoezenier Vriens zegt dat mijn bezwaren tegen de Geestelijke Verzorging ontstaan omdat ik in de Geestelijke Verzorging waarschijnlijk de „kerk van Hoogenboom” niet herken (Aksent nr. 3 van maart 1972) en dat ik in elk geval begrip zou moeten krijgen voor de verschillende nuances waarin de kerk zich aan de mensen presenteert.

Ik ben het daarmee oneens. Ik herken in de Geestelijke Verzorging mijn kerk niet, niet vanwege haar genuanceerde verschijningsvorm, maar vanwege haar niet-autonome verschijningsvorm.

De kerk behoeft niet radicaal te zijn. Dat zal afhankelijk zijn en blijven van tijd, plaats en gemeenschap waarbinnen zij werkzaam is.

Evenzo zal afhankelijk van de omstandigheden de kerk zich sterk liturgisch, apostolisch, pastoraal dan wel politiek geëngageerd, m.a.w. genuanceerd aan de mensen presenteren.

Maar altijd zal zij een vrije kerk moeten zijn.

Altijd zal zij levende gemeenschap moeten blijven.

Nimmer mag zij zich laten inpassen. Altijd zal de boodschap prevaleren boven de doelstellingen van organisaties en instituties.

Dat is niet mijn privé-kerk; dat is de kerk van Christus; dat is de kerk van alle mensen.

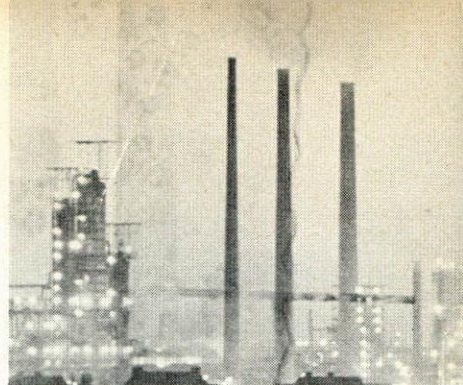
Wanneer de kerk in de krijgsmacht aanwezig zou zijn zoals dat in mijn denken zou moeten, dan zullen vragen over de gewenste omvang van de Geestelijke Verzorging niet kunnen worden gesteld.

Er zijn dan immers geen organisatorische eisen, omdat de kerk aanwezig is als gemeenschap van priesters, predikanten en lidmaten. Als ambtsdrager als het kan; als mens onder de mensen als het moet.

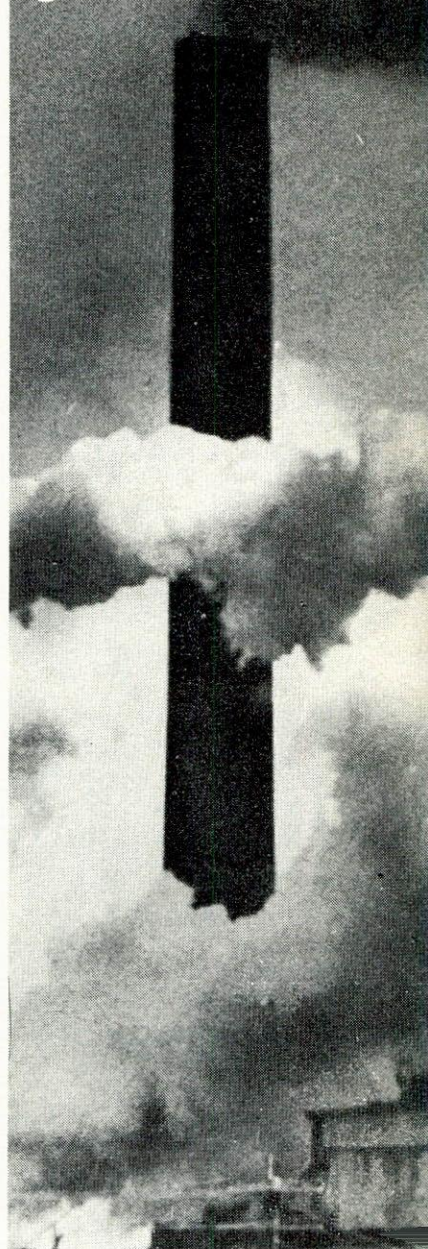
Tot slot.

Schrijvend voor „Ego” en de Humanistische Geestelijke Verzorging heb ik mij niet anders dan als lidmaat van de kerk kunnen uiten. Maar wat voor de kerk geldt, geldt op grond van haar wereld-beschouwing, op grond van haar mens-visie, naar mijn gevoel evenzeer voor het Humanisme.

H. J. J. HOOGENBOOM

Stop
de
groei

In maart kondigden we de Nederlandse versie van het rapport van de Club van Rome aan in de verschijningsvorm van de afgeprijsde Aula-pocket 500. Het boekje is inmiddels een bestseller geworden, maar het voort blijven bestaan van een aantal misverstanden doet vermoeden dat het meer gekocht dan gelezen is. Het is misschien een goed idee om aan de hand van het rapport van Meadows nog eens enkele van die hardnekkige misverstanden nader te bekijken. De problemen zijn er belangrijk genoeg voor.

1. Binnen dertig jaar zou de wereld vergaan

Waar deze absurde onheilsprofetie ook vandaan mag komen, zeker niet uit het boekje. Telkens weer kunnen we lezen dat de Amerikaanse onderzoekers geen nauwkeurige voorspellingen kunnen en willen doen. Meadows schrijft erover: „Het model dat we hebben opgesteld, is, zoals elk ander model, niet perfect, zeer vereenvoudigd en onvolledig. Wij zijn ons de tekortkomingen ervan bewust, maar wij zien het als het meest bruikbare, voorhanden zijnde model ter oplossing van problemen die in tijd en omvang ver van ons beperkte gezichtsveld verwijderd liggen. De enige alternatieven, voor dit op gedeeltelijke kennis gebaseerde model, zijn op dit moment verstandelijke modellen, berustend op een mengeling van (dezelfde) onvolledige informatie en intuïtie, die tegenwoordig de basis vormen voor de meeste politieke beslissingen! Het voordeel van het gebruikte computermodel is dat het exacter is, beter te analyseren en daardoor ook veel beter weerlegbaar voor kritiek. Steeds als in het rapport geprobeerd wordt de grenzen van de groei vast te stellen, wordt er uitgegaan van de meest onwaarschijnlijk-optimistische vooronderstellingen.

2. Het zou allemaal niet zo'n vaart lopen

Deze gedachtegang is niet alleen naïef, maar ook gevaarlijk. De tijd waarin de bevolking, de industrialisatie, de vervuiling, de voedselproductie en het gebruik van onvervangbare natuurlijke hulpbronnen zich verdubbelen wordt telkens korter. Zo duurde het vanaf 1650 250 jaar voordat de wereldbevolking zich zou verdubbelen, terwijl dat van nu af aan als alles zo doorgaat binnen 33 jaar zal plaats vinden. Een van de verraderlijke kanten van de exponentiële groei is dat het plafond op een gegeven ogenblik totaal onverwachts bereikt wordt. In het begin lijkt het allemaal mee te vallen, maar een waterlelie die elke dag haar grootte verdubbelt en binnen dertig dagen een hele vijver zal bedekken,

heeft op de 29e dag pas de helft van de vijver bedekt en zal in één dag tijd ineens de hele vijver bedekken. De laatste verdubbeling. De bevolking, industrialisatie, vervuiling etc. groeien op een zelfde manier als de lelie in de vijver. We hoeven ons niet voor de gek te houden; het plafond kan ineens bereikt worden. We worden er door overvallen. Als ze in Mexico zulke geboortebeperkende maatregelen nemen dat ze daar in 2000 gezinnen hebben van gemiddeld twee kinderen, dan zal de bevolking ondanks die inspanningen tot 2060 blijven doorgroeien van 50 naar 130 miljoen. In een kleine honderd jaar komen er dan — in weerwil van een bewuste politiek van geboortebeperving-bijna twee keer zoveel mensen bij als in de vijf miljoen jaar daarvoor.

3. De mens is knap, heeft een fabelachtig aanpassingsvermogen en zal wel met allerlei nieuwe vindingen komen waardoor we dreigende rampen kunnen afwentelen

Wie dit soort vooruitgangsoptimisme deelt, heeft geen been om op te staan. Hij miskent het wezen van de exponentiële groei. Zelfs de meest drastische produktie-uitbreidingen, de grootste vondsten van nieuwe mineralen etc., het ontdekken van nieuwe reserves zijn niet meer dan druppels op een groeiende plaat. Dat komt omdat ze alleen gevolgen hebben voor delen van het grote systeem. Als we het tekort aan natuurlijke hulpstoffen zouden kunnen opheffen, gaat dat gepaard met een drastische vergroting van de vervuiling en als we alleen de vervuiling effectief zouden gaan bestrijden, dreigen er rampzalige voedseltekorten. Als we die ontstane voedseltekorten weer willen wegwerken, zullen we — zelfs als we proberen de vervuiling te beheersen toch als gevolg van de noodzakelijke industriële overproductie in een vervuilingscrisis terechtkomen. Als we alleen technologische oplossingen toepassen verlenge we weliswaar de groeiperiode van de bevolking en de industrie, maar de uiteindelijke begrenzings aan de groei kunnen we niet verplaatsen. Dat komt omdat drastische beperking van de vervuiling geweldige economische offers zou vragen en op haar beurt weer extra energie zou opeisen en een anti-vervuilingsindustrie zou doen ontstaan. Daarbij gaan we dan maar even voorbij aan het feit dat de verandering van politieke en sociale instellingen, die die snelle technologische veranderingen moeten „toestaan” achter zal blijven bij de technologische. Dat de binnensteden leeglopen is geen gevolg van een te geringe, maar eerder

van een te grote technische vindingrijkheid. De produktie van auto's was allang gestart voor we hadden voorzien wat voor problemen een groeiend autopark met zich mee zouden brengen. Meadows schrijft: „Het geloof in technologie als de uiteindelijke oplossing van alle problemen is de meest gebruikelijke en gevaarlijke reactie op onze resultaten met het wereldmodel”. Dat is triest; dat de meest gebruikelijke tegelijkertijd de meest gevaarlijke reactie is.

4. Als we een eind maken aan de economische groei, maken we ook een eind aan de kansen voor mensen die het minder goed hebben om het beter te krijgen

Deze zgn. groeimythe is een van de meest wijdverbreide fabeltjes die overal ter wereld de ronde doen, ook op het laagste niveau. Steden trekken industrieën aan, opdat de mensen welvarender kunnen worden. Er is geen enkele aanwijzing dat voortgaande groei eerder tot gelijkwaardigheid van de mensen zal leiden. Bij een toegenomen welvaart zijn zowel op landelijke als op wereldschaal gezien de verschillen tussen rijk en arm alleen maar groter geworden. Dat komt omdat degenen die het al het beste hebben, de meeste kansen hebben om meer voordeel uit verbeteringen te halen. Het is een treurige wetmatigheid dat naarmate het aantal mensen waarover een beperkte hoeveelheid rijkdommen verdeeld moet worden toeneemt, diezelfde verdeling tezelfdertijd minder eerlijk wordt. Zelfs van ontwikkelingshulp zijn tot nu toe de helpende landen beter geworden dan de geholpen landen. Toen er in een deel van India een effectievere manier om voedsel te produceren ingevoerd werd, had dat weliswaar tot gevolg dat de voedselproductie in zijn geheel steeg, maar tegelijkertijd dat de inkomensverschillen aanzienlijk vergroot werden. De boeren die al kapitaalkrachtig waren toen het nieuwe systeem ingevoerd werd, konden veel eerder van de vruchten profiteren dan de keuterboertjes. Het kapitaal hoopt zich op in de handen van weinigen met als gevolg de „Verelendung” van velen. De rijken worden steeds rijker en de armen krijgen kinderen. Uit FAO-statistieken weten we dat grote gezinnen de meeste kansen hebben om ondervoed te raken. Er zijn meer kansen dat de problemen van inkomensverdeling opgelost worden in een evenwichtssituatie dan in een groei-situatie.

5. Van stilstand komt achteruitgang

De statistieken van de Club van Rome laten zien dat op een eindige aarde be-

volking, produktie en vervuiling niet onbeperkt voort kunnen gaan. Daarom stelt men voor om te gaan streven naar een evenwichtssituatie. Dit evenwicht betekent niet zonder meer de hond in de pot. Er mogen nog best nieuwe bedrijven bijkomen als er maar op gelet wordt dat er ook oude gesloten worden. De ene stad mag best groeien en de andere mag best kleiner worden. De situatie zoals die nu bestaat hoeft niet bevroren te worden, maar accenten moeten zodanig verlegd worden dat het systeem als geheel in evenwicht blijft. Verbeteringen in produktiemethoden blijven wenselijk, maar zouden moeten leiden tot uitbreiding van de vrije tijd voor de mensen. Iedere activiteit die geen grote aantasting van energiebronnen en onvervangbare hulpstoffen betekent mag door blijven groeien. Prikkelers voor vernieuwingen hoeven zeker niet weg te vallen. Veel belangrijke uitvindingen zijn gedaan door mensen die niet opgejaagd werden in een steeds uitbreidend produktie-proces. Het rapport stelt: „Evenwicht zou betekenen het inruilen van bepaalde menselijke vrijheden zoals het voortbrengen van een onbepaald aantal kinderen of het onbeperkt gebruik van bepaalde stoffen tegen andere vrijheden, zoals opheffing van de vervuiling, opeenhopingen van mensen en de dreiging van de ineenstorting van het wereldsysteem”. Algemeen en onbeperkt onderwijs, vrijheid van honger en armoede, toeneming van vrije tijd zouden in een dergelijke evenwichtstoestand mogelijk worden.

6. Het rapport zegt weinig over de manier waarop haar voorstellen ingevoerd zouden kunnen worden

Dat klopt en wordt ook met zoveel

woorden toegegeven. Het gaat om een eerste aanzet voor de discussie. De invoering van de maatregelen is een politieke zaak. Het is nog verschrikkelijk moeilijk om de sociale gevolgen van de ingrijpende wijzigingen die voorgesteld worden te „programmeren! Op dat gebied schiet onze kennis nog tekort.

Maar daarmee is de waarde van het rapport niet tot nul gereduceerd. Want de uitgangspunten zijn glashelder: Het is duidelijk dat de groei op deze planeet niet eindeloos kan doorgaan. Op een gegeven ogenblik loopt het uit de hand. Waarschijnlijk merken we dat pas als het hele systeem al „door zijn begrenzing is heen gegroeid”. Dat komt omdat er telkens vertragen zijn tussen oorzaken en gevolgen. Geboortebepaling werpt pas vruchten af als het geringere aantal kinderen dat geboren is, zelf in staat is om kinderen te verwekken. Daar zit zo'n periode van vijftien jaar tussen. Mensen hebben tijd nodig om zich aan wijzigingen aan te passen. Een belangrijke vertraging ligt ook in het tijdstip waarop een verontreinigende stof in de lucht komt en het tijdstip waarop die stof meetbaar wordt, via voedsel of anderszins in ons lichaam opgenomen wordt en als gevolg daarvan ook weer veel later ziekteverschijnselen gaat veroorzaken. Bij sommige kankerverwekkende stoffen gaat het om een vertraging van twintig jaar. Grensoverschrijdingen zijn mogelijk, lang voordat we ze door hebben en er iets tegen kunnen doen. Nu kan de mens vermoedelijk zijn eigen grenzen nog kiezen. Er komt een tijd waarin we die keuze zelf niet meer kunnen doen, maar overgeleverd zullen zijn aan effecten die uit zichzelf de groei zullen

onderdrukken als daar zijn uitputting van energiebronnen, grondstoffen, totale voedselschaarste, overbevolking, totale vervuiling met bijkomende sociale effecten van oorlogen op grotere of kleinere schaal. In zo'n geval leven we niet meer, maar worden we geleefd. Als de club van Rome moet kiezen tussen het zelf nemen van onplezierige maatregelen en het afwachten tot er nare dingen gaan gebeuren, kiest ze m.i. terecht voor het eerste. Daarbij probeert ze een ontwikkeling te vinden die niet zal leiden tot een onbeheerste en plotselinge ineenstorting en die — meer dan nu — in staat zal zijn om aan de primaire, materiële levensbehoeften van de mens te voldoen. Dat lijkt me een uiterst humane en verstandige benadering. Met ideologische verschillen heeft zo iets weinig te maken omdat de problemen die zich voordoen, zich overal op deze wereld blijken voor te doen los van de verschillende sociale of politieke systemen. Zo geldt waarschijnlijk overal ter wereld dat de armste mensen steeds de meeste kinderen hebben. Hoe meer mensen er zullen komen, hoe lager de levensstandaarden van ieder afzonderlijk zullen worden. Daar staat tegenover dat er geen enkele fundamentele menselijke waarde in gevaar gebracht wordt door een geleidelijk afnemen van de bevolkingsgroei. Verder zegt de Club van Rome: „De grootste verantwoordelijkheid moet liggen bij de meer ontwikkelde naties, niet omdat ze meer visie en meer menselijkheid bezitten, maar omdat zij door het groei-ideaal verbreed te hebben, nog staan aan de bron van de vooruitgang die het onderhoudt. Hun hoge ontwikkelingsniveau's kunnen alleen maar gerechtvaardigd of geduld worden, als deze niet als springplank voor het bereiken van nog hogere niveau's dienen, maar als een bevoorradingsgebied van waaruit een meer billijke verdeling van rijkdom en inkomen over de gehele wereld georganiseerd kan worden”.

7. Is het allemaal wel waar wat ze zeggen?

Deze vraag ligt voor de hand. We kunnen de methodische merites van het door Forrester ontwikkelde systeem van System Dynamics als leken niet beoordelen. Op zijn best kunnen we zeggen dat we nog geen kennis genomen hebben van kritiek op dit onderzoek-systeem. Maar als we aarzelen komt dat waarschijnlijk vooral omdat we er niet aan gewend zijn om een veelheid van problemen over een lange tijdsperiode en dan nog op wereldschaal te overzien. Daar komt dan nog bij dat er tenslotte aanbevelingen uit de computer rollen die pleiten voor een afremming van de groei terwijl we niet anders weten dan dat groei voor-

uitgang en verbetering betekent. Het computermodel leert ons dat in het totale en zeer ingewikkelde systeem, verbeteringen in het ene deel, automatisch leiden tot verslechtingen in andere, door ons niet voorziene delen van het systeem. Het model vertelt niet wanneer het wereldsysteem naar de knoppen gaat, maar probeert na te gaan hoe het zich zal gedragen als het ooit zo ver komt en hoe die situatie voorkomen kan worden. Daarbij blijkt dat sleutelen aan onderdelen geen zin heeft. Nog veel verrassender is dat blijkt dat de structuur in een dynamisch systeem veel belangrijker is dan de getallen. Zelfs als de informatie die je in de computer stopt onvoldoende is of onzeker, blijkt het toch mogelijk om geldige gedragspatronen voor het hele systeem te ontdekken. Tamelijk grote veranderingen in de invoergegevens (bijvoorbeeld of een bevolking met 10, 20 of 30 pct. zal groeien) blijken uiteindelijk het algemene gedrag niet wezenlijk te beïnvloeden. Zo weten we nog weinig van de invloed van de vervuiling op de levensduur van de mensen maar toch blijkt het beter om die zo goed mogelijk te schatten dan om die maar helemaal weg te laten. Want dan zou er een belangrijke terugkoppeling ontbreken en de dynamische modeltheorie leert ons dat elke exponentieel groeiende hoeveelheid op een of andere manier te maken heeft met een positieve terugkoppelingskringloop. Zo is een negatieve terugkoppeling van productie, milieuvervuiling; van vruchtbaarheid, sterftekans en van investeringen zijn het afschrijven.

8. Enkele veel voorkomende misverstanden

De onderzoekers claimen niet de eersten te zijn die met een pleidooi voor een terugdringing van de groei komen. Zij zeggen niet dat het al te laat is om de wereld nog te redden maar beweren uitsluitend dat naarmate alle volken eerder beginnen te streven naar de totstandkoming van een evenwichtssituatie er meer kans is op een succesvolle verlenging van onze bestaansmogelijkheden. Dat de bevolking nog steeds groeit komt omdat de sterftekansen kleiner geworden zijn en de geboortebepurende maatregelen daar nog onvoldoende tegen opwegen. In het rapport staan verschillende extrapolaties. Dat zijn cijfers die aangeven hoe de situatie er over een aantal jaren uit zal zien, wanneer de tendenzen die zich nu voordoen op de zelfde wijze blijven doorgaan. Die extrapolaties lijken soms ongelooftwaardig, maar wie ze verwerpen wil kan dat alleen met enig goed recht doen als hij kan laten zien waarom het aannemelijk is dat die tendenzen zich op een andere manier zullen voortzetten.

De onderzoekers gaan er van uit dat

er zich geen sociale belemmeringen voor zullen doen. Ze kijken alleen naar de groei die het natuurlijk systeem kan verdragen. Daarom is het aannemelijk dat ze veel te optimistisch zijn. Meadows c.s. erkennen ruiterlijk dat ze nog niet weten waar de bovengrens van de milieuvervuiling ligt. Ze onderzoeken alleen die vormen van luchtverontreiniging waarover al iets bekend is en vermoedelijk zijn dat niet de vormen van vervuiling die de meeste reden tot zorg geven. Ook hier zijn ze dus weer aan de optimistische kant. Men erkent niet vast te kunnen stellen welke begrenzing (die van de bevolking, die van de vervuiling, of die van de uitputting van natuurlijke hulpbronnen) zich het eerste zal voordoen. In het model wordt slechts met de gemiddelde kenmerken van de wereldbevolking rekening gehouden. Detailvragen kunnen door het model niet beantwoord worden. Dat is even wennen. Vroeger konden we alleen de detailproblemen aan, nu is het mogelijk systemen te ontwikkelen waarin alleen geldige uitspraken over de grote lijnen en verbanden te doen zijn. Zo wordt er met nationale grenzen geen rekening gehouden. Ook migratiepatronen, klimatologische factoren en politieke processen blijven buiten beschouwing. Kortom het rapport is telkens aan de voorzichtige kant. Er is geen sprake van blinde oppositie tegen vooruitgang, maar van oppositie tegen blinde vooruitgang.

9. De ernst van de situatie

Slechts een zesde deel van onze aarde bestaat uit bewoonbaar land. Daarvan is de beste helft al bebouwd en bewoond door 3,6 miljard mensen. Per week komen er anderhalf miljoen bij. Tweederde deel van onze medeaardbewoners heeft onvoldoende te eten. In ons land waar — als alles zo doorgaat — in 2000 17 miljoen mensen zullen wonen, gebruiken 600.000 vrouwen de pil. De vraag naar elektrische energie neemt in Nederland jaarlijks met 8 pct. toe. In het Rijnmond-gebied werden het afgelopen jaar 30.000 milieu-klachten ontvangen. Dagelijks stroomt er een hoeveelheid vuil door de Rijn die gelijk is aan 20.000 vrachtwagens van vier ton. Per jaar is dat zo'n 100.000 ton ruwe olie en afgewerkte smeerolie en verder tonnen kwik, chroom, lood, koper en zink. Als alles zo doorgaat zal de materiële levensstandaard van het rijke deel van de wereldbevolking zich binnen veertien jaar verdubbelen. Volgens de FAO is het economisch niet uitvoerbaar om meer grond op deze wereld voor bebouwing geschikt te maken. Terwijl er gedurende de hele geschiedenis een overvloed aan bebouwbaar grond is geweest, komen we binnen dertig jaar met een tekort te zitten. Zelfs als we van alle plaatsen waar nu steden en

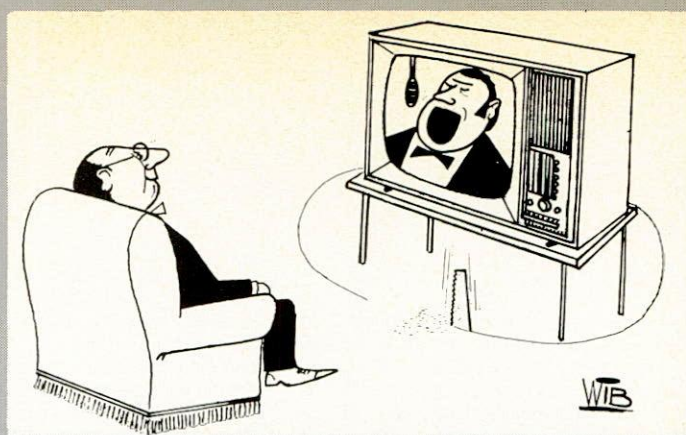
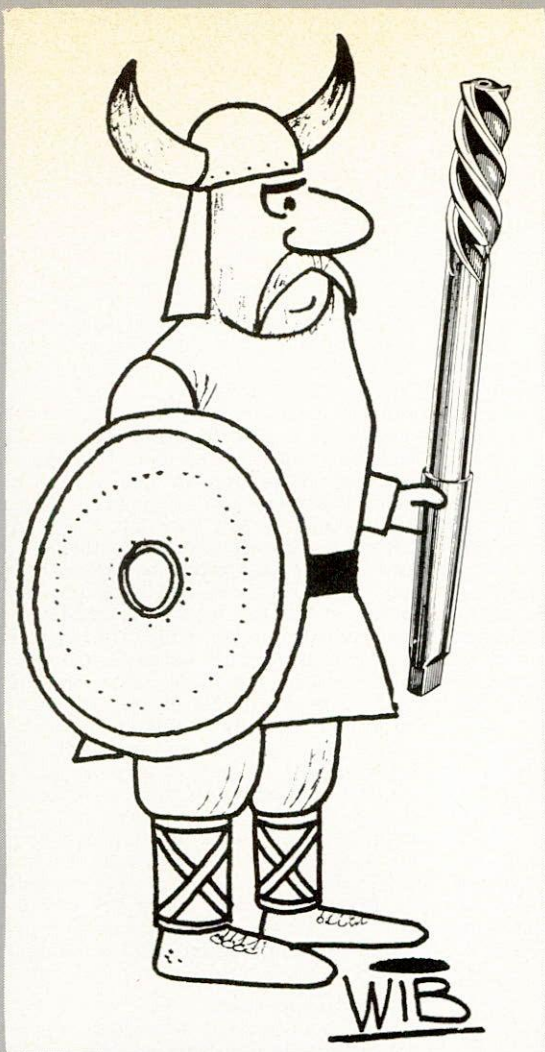
wegen liggen landbouwgrond zouden maken, zou dat niet meer dan tien jaar uitstel betekenen. Elke verdubbeling van de landbouwproductiviteit levert een winst van dertig jaar op, maar zal ook steeds kostbaarder zijn. Er is nu al een tekort aan zink en lood. Het terugwinnen van erts is wel mogelijk, maar daardoor kan nog niet aan de toenemende vraag worden voldaan. Bovendien is dit proces kostbaar en betekent het een extra belasting voor het milieu en de beschikbare energie. Zelfs onder de meest optimistische vooronderstellingen zullen de meeste hulpstoffen uiterst kostbaar worden. Alle door de mens gebruikte energie moet volgens de wetten van de thermodynamica uiteindelijk in warmte verdwijnen. Als het energieverbruik blijft stijgen zal dit (vooral in grote steden) een verstoring van het klimaat tot gevolg gaan hebben. Door het toenemend wereldverbruik van lood (o.a. via uitlaatgassen) worden er in het Groenlandse ijs steeds grotere loodafzettingen gevonden. In de VS gebruiken de mensen zeven maal zo veel grond- en hulpstoffen als gemiddeld elders op de wereld.

10. Het perspectief

De systeem-analyse wijst uit dat de enige zinvolle oplossing gevonden kan worden in het constant houden van de bevolking en de productie. Die productie zal zich steeds meer op het produceren van diensten en van duurzame gebruiksgoederen moeten gaan instellen. De investeringen en afschrijvingen dienen elkaar in evenwicht te houden. Alleen door de bevolking te stabiliseren zal het mogelijk zijn de voedselproductie binnen redelijke perken te houden en door de industrialisatie op een gelijk niveau te houden, wordt het mogelijk de vervuiling te beperken en de uitputting van onvervangbare natuurlijke bronnen tegen te gaan. Gezinnen zullen gemiddeld twee kinderen mogen bevatten. Iedere dag dat de groei doorgaat komt het wereldsysteem dicht bij zijn plafond. Een besluit om niets te doen is een besluit om het risico van de ineenstorting te vergroten. Het opzettelijk beperken van de groei is moeilijk, maar beheersing is nu waarschijnlijk nog niet onmogelijk. JAN HAASBROEK

Dennis Meadows, „Rapport van de Club van Rome“, oorspr. „The Limits to Growth“ met een commentaar van de Club van Rome, Aula 500, Het Spectrum, Utrecht/Antwerpen, uitgegeven in het kader van „Het jaar van het boek“ (UNESCO).

De Club van Rome organiseert een informatieve tentoonstelling in de drie paviljoens aan het Weena (t.o. het stationspostkantoor) in Rotterdam. Entree: f1,—. De tentoonstelling duurt tot oktober.

CARTOONS

